

Роздільне дослідження об'єктів невербальної інформації у відеозаписі містить окреме дослідження ідентифікаційних ознак та властивостей порівнювальних об'єктів.

Об'єкт невербальної інформації можна досліджувати на одному відеозаписі або кількох відеозаписах (наприклад, вільні та експериментальні зразки).

Вільні зразки (до внесення даних до ЄРДР та після цього, але не для проведення експертизи) для проведення такого дослідження повинні мати:

- достатні ідентифікаційні ознаки (статичні) для встановлення їх тотожності щодо досліджуваного об'єкта невербальної інформації;
- достатні ідентифікаційні властивості (динамічні) для встановлення їх тотожності щодо досліджуваного об'єкта невербальної інформації;
- достатню інформацію щодо походження таких зразків (умови отримання тощо).

Експериментальні зразки для проведення дослідження повинні мати:

- достатні та відповідні для порівняння сліди на об'єктах дослідження (тобто зразки повинні бути отримані з максимально наближеними умовами до вільних зразків);
- достатні ідентифікаційні ознаки (статичні) для встановлення їх тотожності щодо досліджуваного об'єкта невербальної інформації;

- достатні ідентифікаційні властивості (динамічні) для встановлення їх тотожності щодо досліджуваного об'єкта невербальної інформації.

Окремо необхідно розробити правила отримання таких експериментальних зразків під час дослідження об'єктів невербальної інформації з урахуванням ознак та властивостей людини.

Процес роздільного дослідження є таким, що спочатку відбувається шляхом групування об'єктів до великих і малих груп, далі — за принципом переходу від більших груп об'єктів до менших.

Дослідження об'єктів невербальної інформації відбувається в сукупності груп, а за наявності вербального супроводу, то обов'язково враховують їх ознаки та властивості. У широкому сенсі об'єктом дослідження на цій стадії є слід об'єкта невербальної інформації, однак сам механізм утворення сліду вивчають як елемент події загалом.

Отже, дослідження об'єктів невербальної інформації у відеозаписі є етапним (попереднє, роздільне та порівняльне дослідження; підбиття підсумків), зразки можуть бути вільними й експериментальними та повинні відповідати чітко визначеним вимогам. Попереднє дослідження об'єктів невербальної інформації містить підготовчі дії, а роздільне — окреме дослідження ідентифікаційних ознак та властивостей порівнювальних об'єктів.

А. С. Вельможна-Сидорова,

судовий експерт Харківського НДЕКЦ МВС України, аспірант Донецького юридичного інституту МВС України,
м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2313-3530>, e-mail: antoninavelsi@gmail.com

МІСЦЕ ЕКСПЕРТНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА (НА ПРИКЛАДІ ҐРУНТОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Анотація. Розглянуто основні завдання експертного експерименту та вимоги до його проведення. Визначено основні доктринальні позиції щодо місця експертного експерименту в практичній роботі судового експерта під час проведення ґрунтознавчої експертизи. Наведено авторське визначення експертного експерименту та його ознаки.

Ключові слова: відбір експериментальних зразків, експеримент, експертний експеримент, метод дослідження, судова експертиза, судова ґрунтознавча експертиза.

Abstract. The main tasks and requirements of the expert experiment are considered. The main doctrinal positions on the place of the expert experiment in the practical activity of the forensic expert during soil examination are determined. The author's definition of the expert experiment and its features are given.

Keywords: selection of experimental samples, experiment, expert experiment, research method, forensic examination, forensic soil examination.

Аннотация. Рассмотрены основные задачи экспертного эксперимента и требования к его проведению. Определены основные доктринальные позиции относительно

места экспертного эксперимента в практической работе судебного эксперта при проведении почвоведческой экспертизы. Приведено авторское определение экспертного эксперимента и его признаки.

Ключевые слова: отбор экспериментальных образцов, эксперимент, экспертный эксперимент, метод исследования, судебная экспертиза, судебная почвоведческая экспертиза.

Одним із завдань кримінального провадження є забезпечення оперативного, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень. Це завдання неможливе без впровадження сучасних науково-технічних засобів та методів експертного дослідження. І. В. Пиріг зазначає, що для ефективності розслідування кримінальних правопорушень потрібно надати відповідне його забезпечення [1, с. 8].

Експеримент як загальнонауковий метод використовують у всіх галузях криміналістики, він є найбільш ефективним методом пізнання, що містить як втручання в явище, яке спостерігається, активно його перетворює, так і зміну процесу його перебігу та умов, в яких воно протікає [2, с. 78]. Експеримент також забезпечує вирішення проміжних завдань і має важливе значення

для досягнення основної мети експертизи — вирішення завдання, поставленого перед експертом, та встановлення фактичних даних або судження щодо фактів, які встановлюються. Е. Р. Россинська відносить експеримент до форм доказової практики [3, с. 160]. За допомогою експерименту досліджуване явище виділяють із-поміж інших явищ, його можна вивчати ізольовано від причин і наслідків, пов'язаних із ним, різноманіття відносин причиново-наслідкових зв'язків, а також виділити залежність, яка цікавить дослідника і є об'єктом експертизи.

Наказом МВС України «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» від 17.07.2017 р. № 591 до завдань експертного експерименту віднесено встановлення механізму слідоутворення, взаємодії певних частин механізмів — об'єктів дослідження, виявлення причинового зв'язку між певними явищами, процесами, отримання зразків для порівняльного дослідження [4]. Шляхами вирішення завдань експертного експерименту є: відтворення певних умов, максимально наближених до тих, у яких відбувалося формування досліджуваних об'єктів, явищ та процесів; перевірка експертних версій, що виникли на попередніх етапах дослідження, отримання даних, необхідних для вирішення поставлених питань; ілюстрація перебігу та результатів проведеного експерименту; проведення оцінки результатів експерименту з точки зору індивідуальності та стійкості відображення виявлених ознак досліджуваних об'єктів, явищ, процесів, формування попередніх висновків [5, с. 6—7].

Свого часу А. І. Вінберг відніс експертний експеримент до різновиду наукового експерименту [6, с. 127], через що в наукових колах почали вважати експеримент факультативною стадією експертного дослідження. До сьогодні питання належності експертного експерименту до факультативної або обов'язкової стадії судової експертизи залишається актуальним. З приводу цього Д. О. Рижиков вважає, що відповідно до того, що не всі завдання судово-медичної експертизи можна вирішити за допомогою експерименту, і саме така позиція сприяла формуванню думки, згідно з якою експертний експеримент вважається факультативним етапом проведення судової експертизи [7, с. 83].

У межах експертного експерименту відтворюють характеристики досліджуваного об'єкта, механізм взаємодії об'єктів, можливості утворення слідів в конкретних умовах та взаємозалежність структури сліду та зміни умов, що впливають на нього. Аналіз результатів експертної практики підтверджує та доводить необхідність виділення стадії експертного експерименту в самостійну. Так, не можна заперечувати, що при проведенні певних судових експертиз експертний експеримент є обов'язковим, а інколи виступає єдиним засобом вирішення експертних завдань. Експертний експеримент є актуальним для трасологічних і комп'ютерних досліджень (для виявлення наявності електронних слідів злочину), під час провадження балістичних експертиз. Експериментально при провадженні судової ґрунтознавчої експертизи можуть бути отримані порівняльні

зразки. Так, наприклад, вилучення зразків ґрунту можна здійснювати способами, що імітують обставини розслідуваного інциденту (наприклад, шляхом прогулянки по майданчику в попередньо вимитому взутті, а потім видаленні шарів ґрунту з нього) [8, с. 64].

Динамічність експерименту, умов його проведення під час отримання результатів забезпечує вивчення взаємних залежностей цих умов та характеристик досліджуваного об'єкта, тим самим дозволяючи виявити нові властивості об'єкта та умови експерименту, що різнитимуться від початкового набору вихідних даних. Необхідність проведення експертного експерименту може виникнути під час встановлення механізму утворення нашарувань при статичному чи динамічному контакті одягу потерпілого з поверхнею ґрунту, встановлення факту контактної взаємодії тощо. Ця обставина, у свою чергу, дає змогу значно розширити сферу спостереження та знань, а також отримати більш широкий спектр умов, які допомагають виявити та вивчити ознаки, необхідні для встановлення та підтвердження або спростування певних фактів, що цікавлять ініціатора проведення експертизи.

Отже, експертний експеримент можна визначити як процес виявлення системи стійких взаємозв'язків, спрямований на отримання (поглиблення) спеціальних знань з метою встановлення відбування певного процесу чи явища, можливості зміни стану об'єкта експертизи в минулому чи майбутньому залежно від завдань судової експертизи на підставі заздалегідь визначених умов (систематично організованих та відтворюваних ситуацій). До ознак, що відображають суть експертного експерименту можна віднести: створення спеціального експериментального середовища, яке виключає вплив випадкових умов та дозволяє спостерігати явище, що вивчається, у відносно чистому вигляді; явище чи процес, що вивчають у межах експертного експерименту, повторюють стільки разів, скільки потрібно досліднику. Повторне відтворення досліджуваного явища в змінних умовах щодо точного вимірювання його параметрів необхідне для точного та детального спостереження та вивчення, а також для більш глибоких вимірювань та визначення сталості або мінливості результатів. Виділяючи індивідуальні умови та змінюючи одну з них і зберігаючи інші незмінними, експерт виявляє значення окремих умов, встановлює регулярні зв'язки, що визначають процес (явище), який він вивчає.

Список використаних джерел

1. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
2. Гуменський О. А. Особливості встановлення придатності до застосування за призначенням об'єктів, які є результатом інженерно-технічної діяльності людини, під час експертного експерименту // Криміналістика і судова експертиза. 2017. Вип. 62. С. 77—86.
3. Россинская Е. Р. Криминалистика : учеб. пособ. для вузов / под ред. Н. Д. Эриашвили. Москва, 1999. 351 с.
4. Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 17.07.2017 р. № 591. URL: <https://>

- zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text (дата звернення 28.02.2021).
5. Печніков В. С., Назаров В. В., Пашенко В. І., Зайцев В. М. та ін. Порядок проведення та оформлення експертних досліджень : метод. рек. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2005. 18 с.
6. Винберг А. І. Криміналістическая экспертиза в советском уголовном процессе. Москва : Госюриздат, 1956. 220 с.

7. Рыжиков Д. А. Эксперимент в судебной экспертной деятельности : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2019. 151 с.
8. Сысоев Э. В., Селезнев А. В., Бурцева Е. В., Рак И. П. Криміналістическое исследование материалов, веществ и изделий : учеб. пособ. Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. 84 с.

В. І. Виноградов,

аспірант Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6212-0142>, e-mail: vadimvinogradov@gmail.com

ПИТАННЯ ЕКСПЕРТУ В ТЕХНІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Анотація. Узагальнено питання експерту в технічній експертизі документів під час розслідування злочинів у сфері публічних закупівель. Визначено залежність цих питань від об'єктів експертизи й особливостей механізму злочинів у сфері публічних закупівель.

Ключові слова: технічна експертиза документів, публічні закупівлі, криміналістика.

Abstract. The question for the expert during the technical examination of documents in the investigation of crimes in the field of public procurements are generalized. The dependence of these questions on the objects of examination and the peculiarities of the mechanism of crimes in the field of public procurements has been established.

Keywords: technical examination of documents, public procurement, criminalistics.

Аннотация. Обобщены вопросы эксперту в технической экспертизе документов при расследовании преступлений в сфере публичных закупок. Установлена зависимость этих вопросов от объектов экспертизы и особенностей механизма преступлений в сфере публичных закупок.

Ключевые слова: техническая экспертиза документов, публичные закупки, криминалистика.

Розслідування злочинів у сфері публічних закупівель у процесі досудового розслідування зазвичай потребує застосування спеціальних знань у формі експертиз, які проводить експерт. Відповідно до ч. 1 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України (далі — *КПК України*) експертом у кримінальному провадженні є особа, яка має наукові, технічні або інші спеціальні знання, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і який доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, і дати висновок із питань, що виникають під час кримінального провадження та стосуються сфери її знань. У ч. 5 ст. 69 КПК України закріплено, що експерт зобов'язаний особисто провести повне дослідження й дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання.

Перелік питань залежить від об'єктів технічної експертизи документів. Так, об'єктами експертизи під час розслідування злочинів у сфері публічних закупівель можуть бути паперові документи, технічні засоби виготовлення документів і матеріали документів. Від об'єктів експертизи залежать діагностичні й ідентифікаційні завдання та перелік питань до їх вирішення.

Питання експерту в технічній експертизі документів під час розслідування злочинів у сфері публічних закупівель формує учасник кримінального провадження, який призначає/ініціює проведення експертизи в межах і відповідно до КПК України.

Експерту в технічній експертизі документів під час розслідування злочинів у сфері публічних закупівель можуть бути поставлені такі загальні питання:

1. У який спосіб виготовлено документ? Застосовано один спосіб чи декілька?
2. Які сліди наявні на документі? Характер їх походження та зміст?
3. Чи внесено зміни в документ? Якщо так, то в який спосіб? Які зміни було внесено спочатку, а які — після?
4. Підпис виконано за допомогою факсиміле?
5. Чи наявні на документі вдавнені тексти? Якщо так, то який їх зміст і в який момент його було нанесено на документ?
6. На якому приладі виготовлено документ? На одному чи на декількох? Які характеристики цього приладу? Чи це цей прилад, який надано на експертизу?
7. За допомогою яких інструментів виготовлено документ? Які характеристики цих інструментів? Чи це ці інструменти, які надано на експертизу?
8. Чи документ цілісний, чи він є частиною іншого документа?
9. Який зміст документа?
10. Чи наявні в документі реквізити, штампи, печатки тощо? У який спосіб і в якій послідовності їх було нанесено? Чи нанесено відбитки наданими штампами, печатками? Який це вид кліше, його характеристики?
11. Які характеристики паперу, із якого виготовлено документ?
12. Які характеристики фарби (тонер, чорнило тощо), якою виконано текст/відбиток?

Окреслені вище питання є першочерговими в майже всіх видах технічних експертиз документів і слугують для загального ознайомлення з можливостями цих видів експертиз. На практиці перелік питань суттєво змінюється залежно від виду технічної експертизи, наявних об'єктів для дослідження та поставлених завдань. У контексті розслідування злочинів у сфері публічних закупівель слід визнати, що основна маса експертиз, необхідних для встановлення обставин кримінально-релевантної події (тобто механізму злочину), є бухгалтерськими та фінансовими. У межах цих